

3-2-7

ལེན་བདུན་པ། གཙོང་ཆེན་སྐྱོན་ནད་གསོ་བ།

ГЛАВА 7. ЛЕЧЕНИЕ ТЯЖЁЛЫХ ХРОНИЧЕСКИХ БОЛЕЗНЕЙ ОПУХОЛЕЙ ТРЕН

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །ཀྱི་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག

Then again Sage Rigpai Yeshe (*rig pa'i ye shes*), said this words, “O Great Sage, listen

Затем мудрец-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*) снова изрёк: «О, великий мудрец, слушай!

གཙོང་ཆེན་སྐྱོན་ལ་རྒྱ་རྒྱུན་དབྱེ་བ་དང་། །གནས་ས་ལྗུང་ཚུལ་རྟགས་དང་བཅོས་ཐབས་དྲུག །

Tumors *skran*, which come under the category of chronic disorders, can be explained under six headings: causes and conditions, classification, location, pathogenesis, signs and symptoms, and treatment methods.

У тяжёлой хронической болезни опухолей трен (*skran*) есть причины и условия, классификация, места, механизм формирования, симптомы и методы лечения – всего шесть [тем].

རྒྱ་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་། །མིན་དང་རྒྱ་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་ལྗུང་། །

The causes of *skran* are *ma zhu*, *bad kan*, blood, *mkhris pa*, *rlung*, *srin*, *chu ser* and hair accumulation.

1. Причины: мажува (*ma zhu ba*), бекен (*bad kan*), кровь, трипа (*mkhris pa*), лунг (*rlung*), синбу (*srin bu*), чхусер (*chu ser*), волосы – от них возникает [опухоль трен].

རྐྱེན་ནི་སློན་ལས་གདོན་དང་མ་བྱེ་བ། །འགྲམས་འཁྲུགས་མཚོན་དང་བུ་བཅས་སྐྱེ་གང་བསྐྱེད། །

The conditions responsible for the development of *skran* are karmic imprints from past lives, influences from *gdon*, *ma zhu*, *grams* and disturbed hot disorders, weaponry injuries, postpartum conditions, and cooling down of the body due to humid exposure.

2. Условия: прошлая карма, негативные влияния (*gdon*), мажува (*ma zhu*), драм (*grams*) и труг (*khrgus*), ранения, роды, сырость, холод.

དབྱེ་བ་བད་ཀན་ཟས་ལྷེན་དོ་ཡི་སྐྱེ། །རླུང་གི་སྤིང་སྐྱེན་ཁྲག་མཁྲིས་ཅ་སྐྱེན་དང་། །རྩུ་སྲིན་ལྷུ་སྐྱེན་ནག་སྐྱེན་བཅུ་གཅིག་གོ། །

Skran can be classified into eleven types: phytobezoar, *lhen skran*, calculi, *rlung gi lhing skran*, hematoma, gallstone, embolism, trichobezoar, *srin skran*, cyst and abscess *skran*.

3. Классификация: пищевой зетрен (*zas skran*) от бекен, лхентрен (*lhen skran*), камни дотрен (*rdo skran*), лхингтрэн (*lhing skran*) от лунг, кровяной трагтрэн (*khrag skran*), желчный тритрен (*mkhris skran*), сосудистый цатрен (*rtsa skran*), волосяной путрен (*spu skran*), синтрэн - трэн от синбу (*srin skran*), жидкостный чхутрен (*chu skran*) и гнойный нагтрэн (*rnag skran*). Всего одиннадцать [видов] опухолей трен.

གནས་ནི་སློང་མཚོན་དྲི་མཚོན་མཚོར་མཁལ། །མཁྲིས་པ་ཕོ་ལོང་རྩུ་མ་སྐྱང་བ་མངལ། །

The locations of *skran* are lungs, heart, diaphragm, liver, spleen, kidneys, gallbladder, stomach, large intestine, small intestine, urinary bladder, and uterus.

4.1 Места локализации: лёгкие, сердце, диафрагма, печень, селезёнка, почки, желчный пузырь, желудок, толстая кишка, тонкая кишка, мочевого пузырь и матка.

སྒྲིགས་མ་མ་ལུ་འཛིན་སྐྱོན་ཕོ་ལོང་འབྱུང་། ལྷོན་སྐྱོན་ཕོ་བ་དོ་སྐྱོན་ཕོ་བ་སྐྱང་། ལྷོང་སྐྱོན་ཕོ་བ་ལོང་དང་མངལ་དུ་
གནས། ལྷོག་སྐྱོན་ཕོ་ལོང་མཆིན་མཆེར་མངལ་དུ་འབྱུང་། ལྷོགས་སྐྱོན་སྣོད་ལྷོགས་རྒྱ་མཐོ་ནང་དུ་གནས། ལྷོ་སྐྱོན་ཕོ་
མངལ་མཆིན་དེ་རྒྱ་ལོག་མང་། ལྷོ་སྐྱོན་ཕོ་ལོང་རྒྱ་མ་སྐྱང་བར་གནས། ལྷོན་སྐྱོན་ཕོ་ལོང་གཉིས་ཀྱི་ནང་དུ་འབྱུང་། ལྷོ་
སྐྱོན་དེས་མེད་གར་ཡང་འབྱུང་གིད་དེ། ལྷོ་སྐྱོང་མཆིན་བ་རྒྱ་ལོང་བར་དུ་མང་། ལྷོག་གི་སྐྱོན་ལ་གར་ལོང་དེས་བ་མེད། །

Phytobezoar, formed from undigested food, develops in the stomach and large intestine; *lhen skran* in the stomach; calculi in the stomach and urinary bladder; *rlung gi lhing skran* in the stomach, large intestine and uterus; hematoma in the stomach, large intestine, liver, spleen, and uterus; gallstone in the gallbladder and small intestine; embolism commonly in the channels of the stomach, kidneys, diaphragm, and intestine; trichobezoar in the stomach, large intestine, small intestine, and urinary bladder; and *srin skran* in the stomach and large intestine. Cyst can develop almost everywhere in the body, but more commonly on the surface of the lungs, heart, liver, small intestine, and large intestine. Abscesses *skran* can form anywhere in the body.

4.2 Пищевые зетрен (*zas skran*) из-за ньигма мажува (*snyigs ma ma zhu*) появляются в желудке и толстой кишке; лхентрен (*lhen skran*) — в желудке, камни дотрен (*rdo skran*) — в желудке и мочевом пузыре; лхингтрэн (*lhing skran*) — в желудке, толстой кишке и матке; кровяные трагтрэн (*khrag skran*)— в желудке, толстой кишке, печени, селезёнке и матке; желчные тритрен (*mkhris skran*) располагаются в желчном пузыре или тонкой кишке; сосудистые цатрен (*rtsa skran*) – в большинстве случаев в желудке, почках, диафрагме или мочеточниках. Волосяные путрен (*spu skran*) располагаются в желудке, тонкой или толстой кишке или в мочевом пузыре. Синтрэн (*srin skran*) возникают в желудке или толстой кишке. Жидкостные чхутрен (*chu skran*) могут быть везде, но особенно часто в легких, сердце, печени, толстой, тонкой кишках и между [тканями]; гнойные нагтрэн (*rnag skran*) могут возникать где угодно.

མདོར་བསྐྱུས་ཕྱི་སྐྱོན་ནང་སྐྱོན་བར་སྐྱོན་གསུམ། ཕྱི་སྐྱོན་སྣོད་ཀྱི་ཕྱི་དང་ཤ་སྐྱུགས་བར། ལབ་སྐྱོན་སྣོད་ཀྱི་ནང་ལྷོགས་
དོན་གྱི་ལོགས། ལྷོན་སྐྱོན་དོན་སྣོད་ཀྱི་གཉིད་ན་གནས། །

The locations of *skran* can be summarized into three types: external, internal and intermediate. External *skran* form on the outer surface of the vessel organs and in the interstitial space of the muscle tissues and skin. Intermediately-located *skran* form on the inner surface of the vessel organs and outer surface of the vital organs. Internal *skran* form deep inside the vital and vessel organs.

4.3 Вкратце, есть три типа опухолей трен: внутренние, внешние и средние. Внешние трен располагаются снаружи полых органов и между мышцами и кожей. Средние трен - на внутренней поверхности полых органов или на поверхности плотных органов, а внутренние — в толще любых плотных и полых органов.

གུར་ཚུལ་ཁ་ཟས་གྲོང་ཚོལ་སྤང་མ་སོགས། །མ་ལུ་རང་སོར་གནས་པས་བེ་སྤབས་འདིལ། །སློགས་མ་མ་ལུ་ཟས་ཀྱི་སྐྱེན་དུ་
འགྱུར།།

In the pathogenesis of *skran*, indigestible foods such as animal fats and spent grain remain undigested in the stomach and large intestine, and lead to accumulation of mucus, which envelopes the undigested matter, resulting in the development of a phytobezoar.

5.1 Механизм формирования. Грубая пища, жиры, гуца от чанга и т.д., не переварившись, остаётся как есть и обволакивается слизью. Так ньигма мажува - нарушение переваривания осадочной части (*snyigs ma ma zhu*) превращается в пищевой зетрен (*zas skran*).

མ་ལུའི་རྐྱེན་གྱིས་བད་གན་བེ་སྤབས་འཕེལ། །རྐྱང་གིས་བསྐྱེལ་བས་ལྷན་སྐྱེན་ཞེས་བྱུར་འགྱུར། །

When mucus, which accumulates due to *ma zhu*, is rolled by *rlung*, it leads to the formation of *lhen skran*.

Слизь, увеличившаяся по причине мажува, лунг скручивает, образуя лхентрен (*lhen skran*).

དྲངས་མ་མ་བླ་པོ་བར་ཡུན་རིང་གནས། །བད་ཀན་གྲང་བས་རྒྱ་བྱས་རྒྱང་གིས་བསྐྱོངས། །ཡང་ཡང་གཡོགས་ཤིང་སྲ་བར་
སློན་པ་ནི། །དྲངས་མ་མ་བླ་པོ་སློན་ཞེས་བྱུང་འགྱུར། །

When *dwangs ma ma zhu* remains in the stomach for a prolonged period, cold-natured *bad kan* contributes to cause calculi formation and *rlung* rolls the calculi into a mass. This mass hardens on further accretion of unabsorbed food materials and results in 'calculi attributable to *dwangs ma ma zhu*.

Когда дангма мажува (*dwangs ma ma zhu*) долгое время присутствует в желудке, бекен, будучи холодным, продуцирует их, а лунг сбивает в ком, обволакивая снова и снова. Уплотняясь и, созревая, образуются так называемые камни дотрен (*rdo skran*) от дангма мажува (*dwangs ma ma zhu ba*).

དྲངས་མ་མ་བླ་མཆིན་པར་བྲག་ངན་རྒྱས། །མཆིན་པའི་གཤམ་དུ་བྲག་གི་ཟེལ་པ་ཆགས། །འཕེལ་ཞིང་རྒྱས་པས་མཆིན་
པའི་བྲག་སློན་འགྱུར། །དེ་འདྲ་མཆིན་པར་བྲགས་པ་མཆིན་པའི་སློན། །

Dwang ma ma zhu leads to accumulation of unhealthy blood in the liver, thereby forming dewdrops of blood on the inferior portion of the liver. This progressive accumulation of blood leads to the formation of a liver hematoma. When unhealthy blood accumulates in the spleen, it causes a spleen hematoma.

Из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu ba*) в печени увеличивается плохая кровь, [которая] выпотеваает в её нижней части, накапливается, увеличивается и формирует кровяной трагтрен (*khrag skran*) печени. Аналогично, от проникновения в в селезёнку образуются трен (*skran*) селезенки.

མཆིན་བྲག་པོ་བར་སྤྱང་བས་བད་ཀན་བསྐྱུལ། །བྲག་བཙོས་འདྲིལ་བས་སྐྱུག་པའི་སློན་དུ་འགྱུར། །དེ་ནིང་ལོང་ཕྱགས་
འདྲིལ་བ་ལོང་སློན་ཡིན། །

Bad kan smug po rolls into a hematoma when the vitiated blood descends from the liver into the stomach where it is decomposed by *bad kan* and heated by Blood. When this rolls into the large intestine, it results in a colon *skran*.

Печеночная кровь, попадая в желудок, портится от бекен, варится кровью и сворачивается, образуя трен мугпо (*smug po'i skran*). Она же, свернувшись в толстой кишке, даёт трен толстой кишки (*long skran*).

དེ་བཞིན་རྩུ་མར་སྤྱང་བ་མཐིས་པར་འདྲེས། །སྲ་བར་འདྲིལ་བ་རྩུ་མའི་མཐིས་སྐྱན་ཡིན། །

Likewise, vitiated blood that moves down to the small intestine is mixed with bile, and accretion of these components results in the formation of bile stones in the small intestine.

Таким же образом, попадая в тонкую кишку, смешивается с трипа, уплотняется и скатывается в желчный тритрен (*mkhris skran*) тонкой кишки.

དངས་མ་མ་ཞུ་མཆིན་གནས་མཐིས་པར་སྤྱང་། །མཐིས་པའི་ཚི་ཆགས་འདྲིལ་བ་སྣོད་མཐིས་སྐྱན། །

Dwang ma ma zhu leads to accumulation of unhealthy blood in the liver, and this unhealthy blood descends to the gallbladder, causing accretion of bile component and gallstone formation.

Когда дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), располагающийся в печени, проваливается в желчный пузырь, желчь наслаивается и скатывается в тритрен (*mkhris skran*) желчного пузыря.

དངས་མ་མ་ཞུ་ངན་ཁྲག་རྩུས་པ་དེ། །མཆིན་ངོ་སློ་མཁལ་རྩུ་གོག་ཕོ་བའི་རྩར། །འགྲིམས་པ་ས་གཅིག་འདྲིལ་བ་རྩ་ཡི་
སྐྱན། །མཚོན་ལམ་མཚོན་ཁྲག་འབྱེམས་པའང་དེ་བཞིན་ནོ། །

Embolism occurs when the unhealthy blood formed due to *dwang ma ma zhu* circulates through the blood vessels of the diaphragm, lungs, kidneys, intestinal channels and stomach, and forms a clot that leads to embolism of one of the blood vessels. Likewise, blood that remains stagnant at an incision inflicted by weapons can also cause embolism formation.

Из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), плохая кровь увеличивается и «скитаясь» по сосудам диафрагмы, лёгких, почек, мочеточников, желудка, сворачивается в одном месте, это сосудистый цатрен (*rtsa skran*). То же самое случается, когда кровь застаивается в ране.

དངས་མ་མ་ལྷ་སྐང་པའི་རྩ་མིག་འགྲིམས། །ལྷ་ཡི་རྩོད་ཀྱིས་བཙོས་བསྐྱེལ་རྗེ་ལྟར་འགྱུར། །

Calculi in the urinary bladder form when *dwang ma ma zhu* passes through the ureters to the urinary bladder, where it is concentrated and rolled by the heat of urine.

Дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), «забредая» в просветы каналов мочевого пузыря «варится» теплом мочи, сворачивается и превращается в камешек (*rde'u*).

བྱད་མེད་བྱ་བཙོས་ནད་སྐྱལ་མངལ་དུ་འབྲིལ། །དེ་ཉིད་བྱ་བཙོས་མངལ་གྱི་བྲག་སྐྱེན་ཡིན། །

Uterine hematoma is a postpartum disorder that occurs due to accretion of remnants in the uterus following delivery.

У женщин остатки болезненной [крови], после родов сворачиваются в матке. Это и есть послеродовой кровяной трагтрен (*khrag skran*) матки.

ཕོ་བ་ལོང་དུ་སླིན་བྱ་བྱ་བྱར་འབྲིལ། །སླིན་སྐྱེན་ཞེས་བྱ་ཕོ་བ་སྐང་པའི་ནང་། །སླུ་འབྱུམས་འབྲིལ་བས་སླུ་ཡི་སྐྱེན་དུ་འགྱུར། །

Srin skran is a bolus of entangled *srin* that occurs in the stomach and large intestine. Trichobezoar is a collection of hair (hairball) that occurs in the stomach and urinary bladder.

Когда паразиты синбу (*srin bu*) сворачиваются в клубки в желудке и толстой кишке, это называется синтрен (*srin skran*). Комки спутанных волос в желудке и в мочевом пузыре образуют волосяной путрен (*spu skran*).

དངས་མ་མ་ལུ་རྩ་མིག་བྱེར་བ་ཡིས། །དོན་སྣོད་ལོགས་ལ་ཚུ་སེར་ཕུར་མར་ཆགས། །ཚུ་སྐྱོན་ཞེས་བྱ་ནག་སྐྱོན་ནག་ཕུམ་
ཡིན། །

Cyst is a vesicle filled with *chu ser* that occurs on the outer surfaces of the vital and vessel organs due to the spread of *dwang ma ma zhu* into the channels. when the vesicle fills with pus, abscess forms.

Дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*), рассеиваясь по сосудам, образует выпотевание чхусер на полых и плотных органах. Это называется жидкостный чхутрен (*chu skran*). Гнойные нагтрен (*mag skran*) – это просто скопления гноя.

ཕོ་ལོང་མངལ་དུ་སྐྱོན་གང་རྒྱུ་གིས་བསྐྱོད། །འཕྱོ་ཕྱིང་འཕེལ་འབྱི་བྱེད་པ་རྒྱུ་གི་སྐྱོན། །རྒྱུང་པའི་རྒྱུང་ལས་སྐྱོན་དུ་
འགྱུར་བ་མེད། །

The term *rlung skran* does not refer to the mass formed from *rlung*, rather, it refers to any kind of abdominal mass that fluctuates in size and floats in the stomach and large intestine due to the mobile force or *rlung*.

Любой трен в желудке, толстой кишке и в матке, движимый лунг, который то набухает, то опадает, то увеличивается, то уменьшается, — называется тренем лунг (*rlung skran*). Простой лунг (*rkyang pa'i rlung*) не образует трен.

མདོར་བསྐྱུས་སྐྱོན་ཀུན་ཚེ་གང་གཉིས་སུ་བསྐྱུ། །ཁྲག་དང་མཁྲིས་པས་རྒྱུ་བྱས་ཚེ་བའི་སྐྱོན། །བད་རྒྱུང་གང་བས་རྒྱུ་བྱས་
གང་སྐྱོན་ཡིན། །

In brief, all *skran* can be summarized into two natures: hot and cold. Hot-natured *skran* are attributable to Blood and *mkhris pa*, whereas cold-natured *skran* are attributable to *bad kan* and *rlung*.

5.2 Вкратце, все опухоли трен делятся на два [типа]: жара и холода. Те, что спровоцированы кровью и трипа - трен жара (*tsha ba'i skran*), а те, что спровоцированы холодом бекен и лунг — трен холода (*grang skran*).

དེ་ཡི་རྟགས་ལ་སྦྱི་དང་བྱེ་བྲག་གཉིས།

The signs and symptoms of *skran* are classified into two types: general and specific.

6. У симптомов есть две [категории]: общие и частные.

སྐྱེ་ལྷན་སྦྱི་རྟགས་ཚ་རྒྱུད་ལྟར་ཅིང་ལམ། རྩུ་ལ་སྐྱེ་ཐིགས་ཉ་མེག་འབྱུང་བ་དང་། གང་ལ་སྐྱེ་ཡོད་ལྟེང་དུ་དྲིག་པ་
ཆགས། ལ་ཟས་མི་འཇུག་གི་སྐྱེ་ཐིང་སྦྱུག། རྩུད་པར་ཤ་རིད་མར་རྗེན་སིངས་སྐྱེག་སྦྱུག། ཁྲི་མ་སྐྱེ་སྐྱེ་ལྷན་ཡང་
སྲིད་པ་ཡིན། ཤ་སྐྱེ་ཤེད་རྩུང་འགྲངས་དང་གྲང་རྗེས་ན། རྟག་ཤུལ་ནད་ལྷང་འདི་རྟགས་ཕལ་ཆེར་འབྱུང་།

The general signs and symptoms are as follows: weak and unclear pulse; urine bubbles resembling the eyes of a fish; dirt formation on the skin perpendicular to the location of the *skran*; indigestion of food; belching and vomiting on exposure to cold; vomiting, constipation or possible diarrhea, particularly on intake of uncooked meat of frail animals, butter, and *chang* residue; a thin body; weak body strength; pain on a full stomach and cold exposure; and exacerbation of the condition after strenuous activities. These signs and symptoms appear in most cases of *skran*.

6.1 Общие симптомы всех опухолей трен: пульс слабый (*zhan*) и слепой (*zhar*), в моче появляются пузыри трен, похожие на рыбий глаз; над местом, где есть трен возникает налёт. Пища не переваривается, от холода отрыжка и рвота, в особенности от тощего мяса, масла, сырого, синглэг¹ (*sings gleg*) может быть рвота, стул сохнет, отходит с трудом, но могут быть и поносы; мышцы уходят, сил мало, боли после насыщения или охлаждения, физические нагрузки поднимают болезнь и в основном появляются такие симптомы.

བྱེ་བྲག་སྐྱེགས་མ་མ་ལུ་ཟས་ཀྱི་སྐྱེ་ན། རྩོ་བ་འཛོང་སྐྱེག་ཐོས་ཐོག་སྤང་བའམ་ལྷང་། གང་མ་ལུ་བའི་ཟས་དེ་མཚོག་དུ་
གཞོད། གཞོད་པ་མིག་སྦྱིབས་རྟེན་བོལ་གཡོ་བ་ཡིན།

¹ прим. пер. худший чанг третьей заливки

Specifically, phytobezoar attributable to *snyig ma ma zhu* causes bloating of the stomach, belching, and abdominal cramps on blood ingestion, exacerbation of the condition on intake of food that previously caused *ma zhu*, and swelling of the face, eyelids, and dorsal parts of the feet.

6.2.1 Частные [симптомы]. При зетрен (*zas skran*) из-за ньиigma мажу (*snyigs ma ma zhu*) – распирает желудок, отрыжка, после еды появляются колики лангтхаб (*glang thabs*), сильнее всего вредит та пища, которая не переваривается, отекают лицо, веки и лодыжки.

མྱེན་སྐྱེན་རྩི་བའི་སྐྱེན་ཆེ་ཅི་ལོས་སྐྱུག། ལྷན་གྲང་ལོས་རྩིས་ན་ཞིང་ལྷོགས་ན་བདེ། ལྷོག་བ་མི་ཐོན་ཤིང་ལུང་འཕེལ་འབྲི་
མེད།།

Lhen skran is tolerable when pressed, and causes vomiting of all ingested food and pain on exposure to wet conditions, cold conditions, and after eating, with improvement when hungry. There is an absence of belching, weak body strength, and no fluctuation in the size of *skran*.

При лхентрен (*lhen skran*) – терпимо при нажатии, рвота тем, что съел, от сырости, холода и после еды болит, а на голодный желудок лучше; отрыжка не выходит, сил мало, [трен] не растёт и не уменьшается.

དངས་མའི་རྩོ་སྐྱེན་དེ་འདྲ་ཤིན་ཏུ་ས།།

Calculi formed by accretion of *dwangs ma ma zhu* are extremely hard and show symptoms similar to those of *lhen skran*.

При камнях дотрен (*rdo skran*) из-за дангма мажу (*dwangs ma ma zhu*) [симптомы] такие же, но они очень твёрдые.

མཆིན་བའི་ཁྲག་སྐྱེན་འཕེལ་སྐྱེན་གཡས་ནས་ཆགས། ཁིག་མེར་ཚུ་དམར་ཚ་ཚུད་སྤེལ་མཁྲོགས། ཁྲང་དྲོས་རོ་ཚུབ་
མཆིན་དྲི་སྐྱུག་ཅིང་ན། །ཤ་མདོག་ལྷོ་སྐྱེས་མཆིན་ཤ་སིངས་སྐྱེག་སྐྱུག། ལྷན་ཚུས་མཁྲིས་ལུལ་ཕྱོགས་ཏེ་མིག་ཚུ་མེད།།

Liver hematoma forms in the upper right abdomen and develops quickly. It causes yellowish sclera, reddish urine, a thin and fast pulse, simultaneous pain in the back and diaphragm caused by exposure to cold and warmth, bluish skin, a thin body, and vomiting of matter resembling *chang* residue on intake of liver meat. When the hematoma becomes large and occupies the location of the gallbladder, it causes yellowish sclera and urine.

Кровяной трагтрен (*khrag skran*) печени быстро растёт, нащупывается справа, желтеют глаза, краснеет моча, пульс тонкий (*phra*) и быстрый (*mgyogs*), от горячего, и холодного совместно болят спина и диафрагма, тело синеет и сохнет, от [употребления] печени, мяса и синглэг (*sings gleg*) рвота. Когда трен вырастает и занимает пространство в желчном пузыре, желтеют глаза и моча.

མཚེར་པའི་བྲག་སྐྱན་དེ་འདྲ་གཡོན་དུ་འབྱུང་། །སློ་སྐྱིག་ཟས་སྐོམ་ལེན་ཡང་ཕྱུ་བ་སྐྱུག་ །ཚ་བ་ཤས་ཚུང་གདོང་པ་སྨོན་ ། བོར་གཡོ། །

Spleen hematoma forms in the upper left abdomen and causes symptoms similar to those of liver hematoma, as well as abdominal distention, belching, foamy vomiting despite proper digestion, loss of body heat, and uneven swelling of the face.

При кровяном трагтрен (*khrag skran*) селезенки [симптомы] те же, но возникает он слева, вздутие, отрыжка, хотя еда и питьё усваиваются, но бывает пенистая рвота. Жара мало, лицо отекает и пухнет.

སོ་ལོང་སྐྱུག་པའི་བྲག་སྐྱན་ཚ་ཞིང་གཟེར། །མནན་ན་འཕར་ཞིང་བསིལ་དྲོད་གཉིས་ཀ་གཞོད། །འགྲངས་ལྷོགས་གང་ ། དང་དྲོས་པ་གང་ཡང་ན། །

Hematoma in the stomach and large intestine resulting from *bad kan smug po* is pulsatile when palpated and causes a burning sensation and pain. The condition is exacerbated by the use of both cool and warm-natured remedies, as well as on a full stomach or an empty stomach and exposure to either cold or hot conditions.

При кровавом трагтрэн из-за мугпо (*smug po'i khrag skran*) в желудке или толстой кишке будет жжение и боль, при нажатии он пульсирует, вредят оба: и тёплое, и холодное. Болит что на полный желудок, что на пустой, что от холодного, что от тёплого.

སྒོད་ཀྱི་མཁྲིས་སྐྱན་གྱི་མདོག་སྒོ་ལ་སྐྱམ། །བཟུང་ལེན་གྱུར་གྱང་ཤེད་བྲལ་མིག་ཚུ་སེར། །མྱིན་ནས་ལྷས་ཀུན་ཟ་འཕྲུག་བྱེད་
བ་ཡིན། །

Gallstones cause bluish skin, a thin body, loss of physical strength despite proper digestion, and yellowish sclera and urine. Progression of the disorder causes itchiness all over the body.

При тритрэн (*mkhris skran*) в желчном пузыре тело синее и усыхает, хотя [больной] ест хорошо, но силы уходят, глаза и моча желтеют. Когда [трэн] созревает, то вызывает зуд во всём теле.

རྩུ་མའི་མཁྲིས་སྐྱན་ལྷས་སྡེ་མིག་ཚུ་སེར། །རྩུ་གྲིམས་དང་ག་མི་བདེ་ནད་ལྷུག་ཆེ། །སྒོམ་དང་ཆེ་ལ་ངོ་ཚུ་སྡི་བར་མདོན། །

Bile stones in the small intestine cause heaviness of the body, yellowish sclera and urine, a twisted pulse, loss of appetite, severe aching, extreme thirst, and scanty urination.

При желчном тритрэн (*mkhris skran*) тонкой кишки — будут тяжесть в теле, желтеют глаза и моча, пульс напряжённый (*grims*), аппетит плохой, сильные боли, сильная жажда, частое мочеиспускание небольшими порциями, .

ལོང་གི་རྩུང་སྐྱན་སྒོ་འཕྲོག་སྐྱུ་བ་འབྲུ། །མི་བརྟན་འཕོ་འགྱུར་འཕེལ་འགྲིབ་བྱེད་བ་ཡིན། །

Rlung skran in the large intestine constantly floats and fluctuates in size and causes abdominal distention and rumbling, and foamy diarrhea.

При трен лунг (*rlung skran*) в толстой кишке – вздутие, урчание, пенистый понос. [Такой трен] не постоянен - перемещается, меняется, то увеличивается, то уменьшается.

མངལ་སྐྱེན་ཚོགས་པ་རྒྱ་ཞབས་ལྡང་དུབ་གཟེར། །འགྲངས་ཚོན་ཞིང་སྐབས་སུ་བྲག་ཚེན་འཇོག།

Uterine hematoma causes intermittent pain in the joints and uterus, pain on a full stomach, and occasional heavy bleeding.

При трен матки будут схваткообразные боли в суставах и внизу живота, боли после еды, временами сильные кровотечения.

སྐང་པའི་རྩ་སྐྱེན་ཚུ་བགག་ལུག་གཟེར་ཆེ། །

Calculi in the urinary bladder cause urinary obstruction and severe pain.

При камнях дотрен (*rdo skran*) мочевого пузыря — задержка мочи, сильные боли.

སློ་བའི་རྩ་སྐྱེན་སློ་མང་འགོགས་པ་དཀའ། །སྐྱད་འཛོར་གྲ་ལུས་སློ་སྐྱེན་མོས་རྗེས་སྐྱུག།

Pulmonary embolism causes excessive coughing, difficult expectoration, hoarseness, bluish skin, thin body, and vomiting after food intake.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) легких — частый кашель, [мокрота] отходит с трудом, хрипота, мышцы тела синеют и сохнут, рвота после еды.

མཁལ་མའི་རྩ་སྐྱེན་ཐོག་མར་ན་ལུག་ཚུང་། །སྐྱིན་ནས་ལྷར་མངོན་གྲ་སྐྱེན་དགྲེ་དགུ་དཀའ། །ཚུ་མདོག་དམར་ལ་ལུས་སྐྱེ་
ཚུ་འཕྱངས་སྐྱུག།

Renal embolism causes mild pain in the beginning, and after progression, causes prominent swelling, a thin body, difficulty bending backward and forward, reddish urine, heaviness of the body, and vomiting after water intake.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) почек сперва боли несильные, а когда трен созреет, то явно прощупывается, мышцы усыхают, трудно согнуться—разогнуться, моча красного цвета, тяжесть в теле, рвота от воды.

མཚན་དྲིའི་ཚ་སྐྱེན་ཚོགས་པ་བརྒྱད་པ་ན། །དགྲེ་དགུ་མི་བདེ་སླེག་ཅིང་སྐྱུག་སྐྱམ་བྱེད། །མཚན་པ་མཚན་དྲིའི་ཤ་ཟོས་སྐྱུག་པར་འགྱུར། །ཚ་སྐྱེན་པལ་ཚེར་རིལ་ཅམ་ཚ་ལུ་ཚ། །

Diaphragmatic embolism causes pain at the eight vertebra, difficulty bending backward and forward, belching, nausea, and vomiting after ingestion of liver and diaphragm meats. Most emboli are similar in size to sheep droppings, and urine and pulse examination shows signs of a hot disorder.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) диафрагмы — болит в области восьмого позвонка, тяжело согнуться—разогнуться, отрыжка, тошнота. Если съесть печень или диафрагму, начинается рвота. Сам цатрен (*rtsa skran*) как правило с овечьих катышек, в пульсе и моче - жар.

སྐྱེན་སྐྱེན་འདྲིལ་དུས་ལྷག་ཆེ་ཞེ་དུས་བདེ། །

Srin skran in an aggregated state causes severe pain, which is relieved whet *srin skran* is dispersed.

При синтрен (*srin skran*), когда [паразиты] сплетаются, [то возникают] сильные боли, а когда разъединяются, [самочувствие] хорошее.

སྐྱེན་སྐྱེན་གང་དུ་བྱུང་སར་གནས་ཏུགས་སྟོན། །

Trichobezoar reveals the signs of the area where it is located.

Волосной путрен (*spu skran*) проявляют симптомы там, где и образовался.

སྤྱི་གི་ཚུ་སྐྱོན་བྲང་ལ་སྲིན་ཐོར་འོང་། །ཤེས་པ་རྒྱོད་ཅིང་སྦྱོ་ཚུལ་སྟོན་པ་འཕ། །སྤོ་ཚིག་སེམས་རྩུབ་ཚུ་ཚན་འཚོད་སྟམ་
བྱེད། །ཚུ་སྐྱོན་པལ་ཆེར་མིག་སྐྱེབས་རྒྱང་བོལ་གཡོ། །ངོ་བོ་སྲ་མེར་རྩུག་རྒྱང་རྩི་བ་བཟོད། །

Cardiac cyst causes acne on the chest, mental agitation, insanity of anger, mental aggression, and an impression of the heart being boiled in hot water. Most cysts are hard in nature and cause swelling of the eyelids and dorsal parts of the feet. Mild, tolerable pain is elicited when the cyst is pressed.

При жидкостном чхутрен (*chu skran*) сердца — на груди проступает сыпь, ум возбуждён, [пациент] как будто сошёл с ума, злится и раздражается, рассеян, чувство, [что сердце] варят в кипятке. При жидкостных чхутрен (*chu skran*) как правило опухают веки и лодыжки, сам трен не твёрдый, боли не сильные, терпимые при надавливании.

རྩག་སྐྱོན་རེག་ན་བཅེ་ལ་མནན་མི་བཟོད། །རྩ་ཚུ་བྱི་ཡུལ་རྩུང་ཟད་ཚ་བ་སྐྱེ། །

Abscess when palpated causes irritation and tenderness. The features of pulse, urine, and external body temperature are indicative of a mild hot disorder.

Прикосновение к гнойному нагтрэн (*mng skran*) вызывает неприятное ощущение, а надавливание — нестерпимую боль; в пульсе, моче и внешних проявлениях небольшой жар.

དེ་ལྟར་སྐྱོན་རྩམས་པལ་ཆེར་སྦོ་སྦོང་ལ། །ལངས་བྱབ་གན་རྒྱལ་རྩུར་ལ་གནས་ཏེ་སྦྱོང་། །བར་གནས་སྲ་འདྲིལ་ལག་འོག་
བརྩུང་བར་བྱས། །བྱི་ན་གནས་པ་དངོས་སུ་གསལ་བར་སྦོན། །གཏིང་ན་གནས་ན་ཏྟགས་ལ་ནད་ངོས་བརྩུང་། །སྦོ་མཚིན་
མཆེར་སྐྱོན་གསང་སར་གཟེར་བ་ཡིན། །

Most of these *skran* can be palpated when the patient is made to stand or lie down in a prone, supine, or lateral position on an empty stomach. Intermediately-located *skran* are

firm, accreted, and palpable. Externally-located *skran* are conspicuously visible. Internally-located *skran* can be diagnosed based on their signs and symptoms. *Skran* of the lung, liver and spleen cause sharp pain at their respective points.

Таким образом, опухоли трены (*skran*) обследуют, как правило, на пустой желудок. Их месторасположение прощупывают стоя, лежа на спине, лежа вниз лицом или на боку. [Опухоли трен], расположенные в середине - твёрдые, округлые, их можно прощупать рукой. Те, что расположены снаружи явно видны, а располагающиеся в глубине, распознаются по симптомам болезни. При трен лёгких, печени и селезёнки бывают боли в их тайных точках.

མདོར་བསྐྱུས་ཚ་སྐྱན་ཙ་མུ་ཕྱི་ཡུལ་ཚ། གནས་དེར་འཕེལ་སྐྱེན་ཚ་ཞིང་མནན་ན་འཕམ། །ཁ་ཟས་དྲོད་བཅུད་མི་འཕྲོད་
བསིལ་བ་འཕྲོད། །དེ་ལས་གོ་ཕྲོག་གང་བའི་སྐྱན་དུ་བརྟག །བྱུག་ཆེ་སྐྱུག་ཅིང་བྱངས་གསུམ་ཤོར་ན་སྤང་། །སློབས་ལྡན་
བྱུག་མེད་ཟས་ཚུད་འཚོ་བས་བཅོས། །

In brief, in a hot-natured *skran*, the characteristics of the pulse, urine and external parts of the body indicate a hot disorder. In its location, the tumor grows quickly, and is hot and pulsatile when pressed. Intake of warm-natured and nutritious food is harmful, whereas cool-natured food is helpful. *Skran* with signs and symptoms contrary to the above are diagnosed as cold-natured *skran*. Avoid treatment if a tumor causes severe pain, vomiting, and depletion of the three vital sustainers. Provide treatment to those with substantial body strength, an absence of pain, and a good appetite, as they will survive.

6.2.2 В общем, при трен жара — пульс, моча и внешние симптомы, [как при] жаре. Над этим местом [кожа] горячая, он быстро растёт, при надавливании пульсирует. Не подходит тёплая и питательная пища, но подходит холодная. По противоположным симптомам распознают трен холода. [Если у пациента] сильные боли, рвота, уходят «три типа сил» (*zung's gsum*) - нужно отказываться. Если пациент крепок, болей нет, пищу усваивает, - он выживет, такого можно вылечить.

བཙུག་པའི་ཐབས་ལ་སྤྱི་དང་གྲེ་བྲག་གཉིས། སྤྱི་ལ་བཙུག་ཐབས་སྣན་དབྱེ་བས་སྤྱོད་བཞི། །ཚ་སྣན་གང་སྣན་ཕྱི་ནང་
བར་གསུམ་སྤྱད། །

The treatment methods are of two types: general and specific. The general treatment method involves four approaches: medicine, external therapy, diet and lifestyle. Apply these methods to treat hot-natured and cold-natured *skran* based on each of three locations: external, internal and intermediate.

7. В методах лечения две [категории]: общие и частные. 7.1 В общем есть четыре метода лечения : лекарства, процедуры, питание, образ жизни, которые назначаются для трен жара и холода с учетом [локализации]: для внешних, внутренних и средних.

དང་པོ་ནང་ན་གནས་པའི་ཚ་སྣན་ལ། ཉིག་ཏ་གསེར་གྱི་མེ་ཉོག་དུག་མོ་ཉུང་། །བསེལ་གསུམ་བྲག་ལྷན་ཅུ་རྟ་པི་པི་
ལིང་། །ཚ་ལ་འཕྲོན་ཐལ་ཨ་ཅུ་ར་དང་ནི། །ཚོང་ཞི་དྲག་པོར་བལྟལ་བའི་ཐལ་བ་དང་། །ཚོང་ཚོས་ཉོང་ལེན་ད་ལིས་ཐལ་
བ་རྣམས། །ཀར་སྤྱར་བཏང་གང་ཉེའི་རྩ་ལ་གཏར། །རྩ་ལྗོ་གང་རིགས་སྤྲངས་ལ་ལྷ་ལྷམས་བྲ། །

First, for treatment of hot-natured internal *skran*, administer a compound prepared from *tig ta, gser gyi me tog, dug mo nyung, bsil gsum* (three cool medicines), *brag zhun, ru rta, pi pi ling, tsha la, 'gron thal, a ru ra, cong zhi, ldong ros, hong len, da lis* all mixed with *ka ra* (white sugar). Venesect the nearest related vein, evacuate the disorder appropriately with channel cleansing or purgation, and perform a medicinal bath.

7.1.1 Сначала о расположенных внутри трен жара (*tsha skran*). Следует назначить состав из *tig ta, gser gyi me tog, dug mo nyung, bsil gsum* (три прохладных), *brag zhun, ru rta, pi pi ling, tsha la, 'gron thal, a ru ra*, тхалва *cong zhi drag btul, ldong ros, hong len*, тхалва *da lis* в смеси с сахаром. Сделать кровопускание из ближайшего сосуда. Очистить сосуды или желудок соответственно виду [болезни], назначать погружные ванны (*chu lums*).

བར་གནས་ཚ་སྣན་བཟང་དུག་ཨ་ཅུ་ར། །ཚན་དན་དཀར་དམར་ལྷུང་ལ་བོང་ང་དཀར། ཉིག་ཏ་གསེར་གྱི་མེ་ཉོག་དུག་
མོ་ཉུང་། །རྩ་རྟ་ཚ་ལ་རྒྱམ་ཚུ་པི་པི་ལིང་། །སྤྱོས་དཀར་སེང་ལྷུ་ཟེ་བསེ་ཅུ་དང་། །རྟ་སྤྱིག་བཙུང་མ་གཙན་གཟན་ཅུས་

བ་དང་། །། གཡལ་གྲོ་མོ་དང་ལྷན་པ་སེར་ཚམ་བསྐྱེད། །ཅོང་ཞི་གྲོ་བུལ་ཀ་ར་སྐྱར་ལ་བཏང་། །གཏར་སྦྱོངས་ཚུ་ལྷམས་གོང་བཞིན་ཤེས་པར་བྱ། །

For the treatment of intermediately-located *skran* of a hot nature, administer a compound prepared from *bzang drug* (six superlative medicines), *a ru ra*, *tsan dan dkar po*, *tsan dan dmar po*, *utpal*, *bong nga dkar po*, *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *ru rta*, *tsha la*, *rgyam tshwa*, *pi pi ling*, *spas dkar*, *seng ldeng*, *mu zi*, *bse ru*, withered horse hooves, bones from wild carnivores, slightly burnt horns and bones from wild yaks, *cong zhi rgod btul* mixed with *ka ra* (white sugar). Perform venesection, evacuation, and a medicinal bath, in the same way as described above.

При трен жара, расположенном в середине назначают состав из *bzang drug* (шесть хороших), *a ru ra*, *tsan dan dkar*, *tsan dan dmar*, *utpal*, *bong nga dkar*, *tig ta*, *gser gyi me tog*, *dug mo nyung*, *ru rta*, *tsha la*, *rgyam tshwa*, *pi pi ling*, *spas dkar*, *seng ldeng*, *mu zi*, *bse ru*, старого конского копыта (*rta rmig btsa ma*), костей хищников и рогов дикого яка - обожженных до желтизны, *cong zhi rgod btul* в смеси с сахаром. Кровопускания, очищения и ванны — как сказано выше.

བྱི་ཡི་ཚ་སྐྱོན་མཁན་པ་སྐྱང་ཚོར་སྐྱེ། །ལྷེ་ཚ་འོལ་མོ་གོ་སྦྱོང་བྱི་བའི་བྱུན། །སྐྱངས་ལྷམས་བྱས་པས་པལ་ཚེར་རྟག་ཏུ་འགྱུར། །མ་ལྷགས་གོང་ལྷར་སྐྱོན་དབྱེད་ཚོལ་བས་སྐྱང་། །ཚོ་སྐྱར་རྒྱབ་ལ་འབྲས་ལྷར་ལུལ་གཅོད་སྐྱུར། །ཡང་ན་བྱི་ཤང་དཀར་མོ་གོ་བྱི་མཚལ། །བྱི་ཚ་སྐྱོན་ཚོར་ལེ་བྱ་གཞུག། ཚོ་བ་མི་ཚོར་ཚུ་སྐྱར་བྱུང་ན་ཐེབས། །ལྷང་བ་བྱུགས་ལ་ཤོག་བྱས་ཁ་བཀའ་བཞག། །ཤོ་བར་ཟན་དོན་དུགས་ཀྱིས་བག་རེ་བདུག། །

For the treatment of hot-natured external *skran*, have the patient take a medicinal bath prepared from an infusion of *mkhan pa*, *sbyang tsher rtsa*, *Ice tsha*, *'ol mo se*, *go snyod* and mouse droppings. This treatment mainly helps *skran* to suppurate. If it fails, evacuate the disorder using the above-mentioned medicine and external therapies appropriately. Apply a heated *thur ma* (a surgical instrument) and administer a medicinal compound to remove necrotic tissue in the same manner as for *'bras*. Or insert a suppository into the wound, using *byi shang dkar mo*, *go bye*, *mtshal*, *ze tshwa*, *gla rtsi* and unprocessed *sbrang rtsi*. Formation of blisters without causing a burning sensation indicates that the treatment is successful. In addition, apply *mi lae* on the

wound, maintaining it covered with paper. Place a warm dough compress on the stomach.

Внешние трен жара. От ванн из *mkhan pa, spyang tsher rtsa, Ice tsha, 'ol mo [se], go snyod, byi ba'i brun* с бардой, [опухоль трен] как правило переходит в гнойник. Если не получится, усердно вычищают вышеописанными лекарствами и процедурами. Ставят горячие иглы и отсекают сгнившее, как при лечении злокачественного дре ('bras). Или вводят свечи (*reng bu*) из *byi shang dkar mo, go bye, mtshal, ze tshwa, gla rtsi* и сырого мёда (*sbrang rgod*). Если появится волдырь без жара, значит получилось. Нужно намазать его мозгами и полностью закрыть бумагой, а на [область] желудка поставить компресс из теплой каши тонким слоем.

དེ་ན་མས་ཟས་སྦྱོང་རི་དྲགས་ལུག་ཤ་གསར། །བ་མཚོའི་ཞོ་དར་མར་གསར་ལ་སོགས་པ། །བསིལ་ཡང་བསྟེན་ཞིང་རུལ་
སྐྱར་འབྱུང་དཀའ་སྒོ། །གང་དང་དྲག་ཤུལ་མེ་ཉིས་གདུངས་པ་སྣང་། །

As these *skran* are hot in nature, recommend cool and light-natured food such as meat from wild herbivores, fresh mutton, fresh curd, fresh buttermilk, and cow and *zho* butter. Avoid intake of rotten or sour and fermented foods, indigestible foods such as raw vegetables and cold diet, and indulgence in strenuous activities and overexposure to fire and the sun.

Питание и образ жизни для этих случаев. Употреблять прохладное и лёгкое: свежее мясо дичи или баранину; свежие йогурт, дарва, масло от коровы или самки хайныка и прочее. Избегать испорченного, кислого, трудноперевариваемого, зелени, холодного, перенапряжения и перегревания у огня или на солнце.

ཟབས་སུ་ལྷགས་པའི་གང་སྐྱན་བཅོས་པ་ནི། །ཐང་གིང་དུར་བྱིད་དམྱ་ཡ་བཟླ། །ཚ་བ་ལྷ་དང་ཚྭ་སྐྱ་རྣམ་པ་ལ། །ས་རྩི་ཀ་
དང་པ་ཏ་འབྲས་བུ་གསུམ། །ཅ་ཏ་དང་ནི་ཟེ་ར་དཀར་ནག་གཉིས། །ཉོང་ལེན་བྱེ་མ་ཉིལ་མར་ཞག་དང་ཞོ། །མར་གྱིས་
སྐྱས་ལ་རྩ་མ་ཁ་སྐྱར་བསྟེན། །དེ་ཉིད་རྒྱལ་པོ་ཚོད་མ་ཁ་དང་སྐྱར། །སེ་འབྱུང་བརྒྱད་དང་ནང་རུབ་ལྷག་པ་སྣང། །དེ་ཡིས་
བོད་སྦྱིད་དང་ག་འབྱེད་པར་བྱེད། །དེ་རྩིས་རྒྱམ་ཚྭ་ཚ་ལ་ལ་ལ་ལ་ལ། །ཚ་བ་ལྷ་དང་ཨ་རུའི་ཐལ་སྐྱན་སྐྱར། །བྱ་ཚོད་གོ་བོ་
སྐྱར་བུན་པོ་བ་དང་། །ཟེ་ར་ནག་པོ་ཁ་རུ་ཅབས་རུ་ཚྭ། །ཚ་བ་གསུམ་དང་སྐྱར་ལ་ལྷག་པ་སྣང། །ཡང་ན་ཟ་བྱེད་ཆེ་རྒྱང་

ཐལ་སྐྱེན་སྐྱུར། །མི་འབྲུ་བཞི་དང་ནང་ལུ་ལྷག་པ་སྐྱུར། །དེ་ཡིས་བྲོད་སྐྱེད་དང་ག་འབྱེད་པ་དང་། །ཁང་སྐྱེན་མ་ལུས་
ཐལ་བར་རྫོག་པར་བྱེད། །ཞིག་ནས་སྐྱེར་མངོན་ལུག་ཆེ་ཙུ་ཚུ་ཚ། །གཙོད་བྱེད་བཤལ་གྱིས་སྐྱུངས་རྗེས་མེ་ཡིས་བསྐྱེད། །

For the treatment of cold-natured internal *skran*, knead powder of *thang sging*, *dur byid*, *danda*, *ya baksha ra*, *tshwa ba Inga* (the five hot medicines), *tshwa sna nam pa Inga* (the five types of salts), *sa rdzi ka*, *pa tra*, *'bras bu gsum* (three miribalan fruits), *ru rta*, *zi ra dkar po*, *zira nag po* (two "zira") and *hong len*, with sesame oil, bone fats and marrow, curd and butter. Burn it in a clay pot with a proper lid, and then, mix this king-like ash compound with *rGod ma kha* compound. Administer this mixed compound in the morning and *Se 'bru brgyad* compound in the evening or vice versa. This treatment promotes body heat and appetite. Thereafter, administer a medicinal ash compound prepared from *rgyam tshwa*, *tsha la*, *la la phud*, *tsha ba Inga* (five hot medicines) and *a ru ra*, and alternate it with a compound prepared from the excrement and guts of vulture, lammergeier and wolf, *zi ra nag po*, *kha ru tshwa*, and *tshwa ba gsum* (three hot medicines). Or, mix *Za byid tse* and *Za byid cheng thal sman* compound with the above ash compound and administer it in the morning while administering *Se 'bru bshi* compound and administer it in the evening or vice versa. This promotes body heat as well as appetite, and dissolves all types of cold-natured *skran*. On dissolution, *skran* becomes soft and causes sharp pain. Pulse and urine examinations show signs of a hot-natured disorder, perform purgation and then, moxibution.

7.1.2 Лечение зашедших в глубину трен холода. Порошок из *thang shing*, *dur byid*, *danda*, *ya bakSha*, *tshwa ba Inga* (пять жгучих), *tshwa sna nam pa Inga* (пять разных солей), *sa rdzi ka*, *pa tra*, *'bras bu gsum* (три плода), *ru rta*, *zi ra dkar*, *zi ra nag*, *hong len* – замесить на кунжутном масле, жидком жире, йогурте и масле, обжигать внутри глиняного горшка. Это состав - царь. Его соединяют с *rgod ma kha*. Давать по утрам и вечерам спиной к спине с *se 'bru brgyad*. Это породит тепло и улучшит аппетит. Затем назначают спиной к спине зольное лекарство из *rgyam tshwa*, *tsha la*, *la la phud*, *tshwa ba Inga* (пять жгучих), *a ru ra* и состав из помета и желудков грифа (*bya rgod*), орла (*go bo*) и волка (*spyang ki*), *zi ra nag po*, *kha ru tshwa*, *tsabs ru tshwa* и *tshwa ba gsum* (три жгучих). Либо большой или малый [состав] *za byed* соединить с зольным лекарством и по утрам и вечерам чередовать спиной к спине с *se 'bru bzhi*. Этим порождают тепло, улучшают аппетит разносят в прах любые трен холода. Разрушаясь [трэн] становится мягче,

боли усиливаются, в пульсе и моче [признаки] жара. Разрушив, их вычищают слабительным, а затем прижигают огнём.

བར་གནས་གང་སྐྱོན་སྐྱོན་ཤིང་འབྲས་བུ་གསུམ། །ཚྭ་ལྷ་ཚོགས་ཚད་སེ་འབྲུ་བི་བི་ཡིང་། །བཟང་པོ་གསུམ་དང་ཚ་ལ་སྐྱོས་
དཀར་དང་། །དུར་བྱིད་སྔ་ཡི་ཚ་གསུམ་རྫོད་གཡལ་ར། །བྱེ་མ་ཚང་སྐྱུས་སྐྱེ་ངར་རུས་ལྡན་བསྟེན། །ཐལ་བ་བུ་རམ་སྐྱུར་བ་
ཚུ་སྐྱོལ་དབུལ། །ཞིག་ནས་སྐྱོངས་བཏང་མ་ཞིག་ལུར་མ་བརྟེན། །ལུར་རྗེས་སྐྱོན་རོ་བཤལ་གྱིས་སྐྱུང་བར་བྱ། །བྲང་དང་
རྩིབ་ལོགས་སྐྱོན་ཐག་གང་གཟེར་དང་། །སྐྱུལ་མིག་གང་ལ་བབ་བའི་ཚོགས་གསང་བསྟེན། །

For the treatment of intermediately-located *skran* of a cold nature, knead powder made from *sgron shing*, *'bras bug sum* (three myrobalan fruits), *tshwa sna* (assorted salts), *se 'bru*, *pi pi ling*, *bzang po gsum* (three superlative medicines), *tsha la*, *spos dkar*, *dur byid*, *tsha gsum* (three hot herbs), and horn from a wild yak together with *chang*, and burn it in an airtight iron pan. Mix this ash compound with bu ram (jaggery) and administer it with boiled water. If this medicine disintegrates *skran*, perform evacuation. However, if the medicine fails to disintegrate *skran*, apply *thur ma* (a surgical instrument) and perform purgation to evacuate the tumor remnants. Apply moxibution on the areas of pain nearest to the *skran*, such as the chest, ribcage, *sbrul mig* (a moxibution point located one tshon from the point of xiphoid process and the two lateral sides), and the vertebral points, in accordance with the location of the disorder.

При расположенных в середине трен холода [взять] порошок из *sgron shing*, *'bras bug sum* (три плода), различных солей, *se 'bru*, *pi pi ling*, *bzang po gsum* (три хороших), *tsha la*, *spos dkar*, *dur byid*, *sngo tsha gsum* (трёх жгучих трав), рогов дикого яка смешать с чангом и провести усиливающий обжиг в сковороде. Тхалва соединить с бурам и принимать с кипячёной водой. Если трен разрушится, дать очиститель; если не разрушится – поставить иглу. После игл, остатки опухоли трен вычистить слабительным, сделать прижигание на болезненных точках вблизи опухоли трен на груди и ребрах, точках *sbrul mig* и соответствующих позвонках.

ཕྱི་ཡི་གང་སྐྱོན་སྐྱུམ་འཚོས་དུགས་བྱས་ལ། ལྷིར་གྱུར་བྱམ་པ་ཚད་ལྡན་མེ་བཅའ་བྱ། བཟངས་འགའ་བསྟེན་པས་འཇུ་ཞིང་
ཕྱི་རུ་འདྲེན། །འབྱར་ན་འཇག་གིས་མཐའ་ནས་བཟུམས་ལ་བཅོང། །གཙགས་བྱས་དྲས་ལ་སྐྱོན་དབྱུང་མ་ལྟར་གསོ། །དམ་
ཡུངས་ཀར་ཟར་མ་ཏིལ་སྐྱར་བྱས། །མ་འདྲོངས་ཚ་ཐུར་རྒྱབ་ལ་འབྲས་ལྟར་བཅོས། །

For the treatment of cold-natured external *skran*, perform oil therapy and apply compresses. When *skran* softens, perform the cupping therapy using standard-sized equipment several times to disintegrate and drain out the tumor remnants. When *skran* protrudes, tie a thread around it and squeeze it. Cut this *skran* off with a lancet, and treat it like a wound. Apply *danda*, *yungs kar* and *zar ma* mixed with sesame oil. If the above treatment does not help, apply a heated *thur ma* (a surgical instrument) and treat it in the same manner as for '*bras*'.

При внешних трен холода делают умащивание и компрессы. Когда он размягчится, [поставить] стандартные банки и прижечь. Сделав так несколько раз, [трен] расплавится. Чтобы вывести его наружу, выступающий [трен] обвязать по его основанию и сдавив, вскрыть ланцетом и удалить, затем лечить, как рану: смазывать составом из *danda*, *yungs kar*, *zar ma* на кунжутном [масле]. Если он не извлекается, поставить горячие иглы и лечить как злокачественный дре ('*bras*).

དེ་ནམས་ཟས་སྦྱོང་ལུག་དང་གཡག་ཚོད་དང་། །གཙན་གཟན་གོང་སྟེག་ཁྱིམ་བྱ་བྱེའུའི་ཤ། །འབྲས་ཆན་སྦོད་བཅས་ཟན་
དོན་ལྷན་མར་བསྟེན། །ཆང་གི་དྲངས་མ་སྐྱ་ཚུ་བསྐོལ་བ་བཟུང། །བཅུད་མེད་འཇུ་དཀའ་བསིལ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་
སྤང། །བཅག་དང་ཚོལ་བ་སྐྱ་དུགས་རྩི་ཡི་མཉེ། །

As these *skran* are cold in nature, recommend foods such as a meat from sheep, wild yak, wild carnivores, Tibetan snowcock, partridge, hen, and birds, as well as cooked rice sprinkled with condiments, warm cooked dough, clarified butter, fresh *chang*, and boiled *sga* infusion. Avoid intake of innutritious and indigestible foods and all types of cool-natured diets. Recommend exercise and other activities, use pelt compresses, and knead *skran* with a stone.

Питание и образ жизни для этих [случаев]. Употреблять в пищу баранину, мясо дикого яка, хищников, улара, куропатки, курицы, мелких птичек, рисовую кашу со специями, тёплые каши, топленое масло. Пить неразбавленный чанг, кипяток с

имбирём. Избегать непитательной, трудноперевариваемой пищи, всего холодного. [Рекомендуются] физические упражнения и труд, шерстяные компрессы и растирание камнями.

བྱེ་བྲག་བཙོས་ཐབས་སྒྲིང་གི་ཚུ་སྐྱན་ལ། །བསེ་རུ་དོམ་མཁྲིས་ཇ་ཏི་ཟངས་ཐལ་དང་། །ཤ་རུ་དུར་ཐོད་འགོན་ཐལ་སྐྱང་
སྐྱར་བཏང་། །དེས་མ་སྐེམས་ན་དེ་སྒྲིང་དབུལ་ཚུ་དང་། །སྐྱར་བུ་དབྱི་མོང་ལ་འཁར་བསྐྱན་པ་ཡི། །རིལ་བུ་བྱས་ལ་སྒྲིང་
ཚུ་བསྐྱམ་པར་བྱ། །དེས་ཀྱང་མ་སྐེམས་སྒྲིང་ཚུ་སྐྱར་མས་གཙམ། །

Specifically, for the treatment of cardiac cyst, administer a compound prepared from *bse ru* (rhinoceros horn), *dom mkhris* (bear bile), *dza ti*, *zangs thal* (copper ash), *sha ru* (deer horn), *dur thod*, *'gron thal* (cowry ash), and *sbrang rtsi* (honey). If this treatment fails to dry *skran*, administer pills prepared by adding *dngul chu* (detoxified mercury), *star bu*, *dbyi mong* and *la 'khar* to the above compound to dry the cardiac cyst. If this treatment also fails, drain the fluid from the heart with *thur ma* (a surgical instrument).

7.2 Частные способы лечения. 7.2.1 При жидкостном чхутрен (*chu skran*) сердца назначают состав из *bse ru*, *dom mkhris*, *dza ti*, *zangs thal*, *sha ru*, *dur thod*, *gron thal*, смешанных с мёдом. Если не помогает высушить, то к нему добавляют *dngul chu*, *star bu*, *dbyi mong*, *la 'khar* и делают пилюли, это высушит жидкость в сердце. Если и это не помогает, выпускают сердечную жидкость через прокол иглой.

སྒོ་མིག་ཚ་སྐྱན་ཐོག་མར་ཚུ་ལུམས་བྱ། །དེ་ནས་སྐྱར་བུ་སྐྱུ་རུ་བེ་བེ་ལིང་། །རུ་ཏི་ཤིང་མངར་བུལ་ཏྲིག་སྐྱང་སྐྱར་
བཏང་། །སྐྱར་བུ་བུལ་ཏྲིག་སྐྱུ་རུ་ར་དང་སྐྱང་། །རིལ་བུ་སྐྱར་བས་སྒོ་སྐྱན་འཇོམས་པ་ཡིན། །

For the treatment of pulmonary embolism, have the patient bathe in a natural hot spring, and then administer a compound prepared from *star bu*, *skyu ru ra*, *pi pi ling*, *ru rta*, *shing mngar*, *bul tog* and *sbrang rtsi* (honey); or have the patient chew pills prepared from *star bu*, *bul tog*, *skyu ru ra*, and *sbrang rtsi* (honey) to dissolve pulmonary embolism.

При сосудистом цатрен (*rtsa skran*) бронхов сперва нужно сделать ванну. Затем назначить состав из *star bu*, *skyu ru ra*, *pi pi ling*, *ru rta*, *shing mngar*, *bul tog* с мёдом.

Или рассасывать пилюли из *star bu, bul tog, skyu ru ra* на меду – это разрушает трен легких.

མཚོན་པའི་ཁྲག་སྐྱོན་ཙ་སྐྱོན་སྦྱོར་བས་གདུལ། །ཡང་ན་གུར་གུམ་ཙུ་གང་ཡུ་ཐུལ་ཏིག་ཏ་བྲག་ལྷན་ཙ་ཏ་དོམ་མཁྲིས་བ་
ཤ་ཀ་གྱི་ལྗེ་མཚལ་དཀར་གྱི་སྦྱོར་བ་དང་སེ་འབྱུ་ལྷག་པ་སྤྲད། །ཡང་ན་སེ་རྗོད་འབྲས་བུ་བྲག་ལྷན་དང་། །ཚོན་དན་གུར་
གུམ་ཚང་སྦྱར་ལག་གསུམ་མནན། །ལངས་ནས་བུ་རམ་སྦྱར་བའི་ལྗེ་གུ་བཏང་། །མཚོན་ཁྲག་རྒྱས་དང་མཚོན་སྐྱོན་འཇུ་
ཞིང་སྐྱེམ། །ཅ་བུང་སྣོད་ཀ་མང་གཏར་ལྷང་དུ་དབྱུང་། །ཚ་བ་སྦྱི་མིད་བྲག་ལྷན་(གུར་གུམ་ཙུ་གང་ཨ་ཙུ་ཏིག་ཏ་དོམ་
མཁྲིས་བེ་ལིང་)བདུན་པ་དང་། །ལྷག་པ་སྤྲད་དེ་ཕྱི་རྗེས་བཤལ་གྱིས་སྦྱང་། །

For the treatment of *khrag skran* liver hematoma, dissolve it with the common compound used to treat embolism. Or administer a compound prepared from *gur gum, cu gang, utpal, tig ta, brag zhun, ru rta, dom mkhris* (bear bile), *ba sha ka, kyi Ice, mtshal dkar*, and alternate with *Se 'bru* compound. Or mix *se rgod* fruits, *brag zhun, tsan dan, gur kum* with *chang*, and keep it for three days to ferment. Thereafter, mix it with *bu ram* (jaggery) and administer it in the form of medicinal paste. These help to dissolve and dry proliferated blood and hematoma in the liver. Thereafter, venesect *ru thung* and *snod ka* several times while drawing out a small amount of blood. As there is a possibility to develop fever, administer the above compound and *Brag zhun* compound comprised from *brag zhun, gur kum, cu gang, a ru ra, tig ta*, and *pi pi ling*, alternately, followed by purgation as post-therapy care.

Кровяной трагтрен (*khrag skran*) печени подавляют составом против сосудистых цатрен (*rtsa skran*) или составом из *gur gum, cu gang, utpal, tig ta, brag zhun, ru rta, dom mkhris, ba sha ka, kyi Ice, mtshal dkar*, чередуя его спиной к спине с составами из *se 'bru*. Или *se rgod 'bras bu, brag zhun, tsan dan, gur gum*, смешать с чангом, выдержать три дня. Когда забродит, добавить бурам, назначать в виде пасты-дегу. Это расплавляет и высушивает увеличение печёночной крови и трен печени. Понемногу, но часто выпускать кровь из *ru thung* и *snod kha*. Если возник жар – чередовать спиной к спине с семикомпонентным составом *brag zhun bdun pa (brag zhun, gur gum, cu gang, a ru ra, tig ta, dom mkhris u pi pi ling)*, а в дальнейшем пресекать последствия очищением с помощью слабительных.

མཚེར་སྐྱོན་དེ་འདྲའི་རྗེས་ལ་མེ་ཡིས་བསྐྱེད།

For the treatment of spleen hematoma, venesect veins related to the spleen and perform moxibustion.

Так же [лечат] и трен селезенки, а после делают прижигание.

མཁལ་ཚོལ་ཚ་སྐྱོན་དང་པོ་ཚུ་ལུ་མས་བྱ། རྩུག་རྒྱུང་སྟེ་དང་བདེར་སོང་བྱིན་ལོང་གཏར། སྦྱིད་མེད་བྱ་བ་ཉ་བོའི་ལུ་མས་བྱས་ཏེ། རྩུག་ཏུ་བཀུག་ལ་མེ་ཡིས་བྱི་རྗེས་བཅད། མ་ལུགས་ཚོད་བ་སྦྱངས་ལ་ལྷུར་མས་བཅོས། །

For the treatment of kidney *skran* (pararenal fat, embolism), first, have the patient bathe in a natural hot spring. When the related pain lessens, the embolism softens, and the patient feels better, venesect *byin* and *long rtsa*. If the condition does not improve, prepare a medicinal bath from *brag skya ha bo* for suppurating embolus, and thereafter, perform moxibustion as post-therapy care. If the embolism does not suppurate, evacuate the fever, and treat with *thur ma* (a surgical instrument).

При сосудистых цатрен (*rtsa skran*) в жировом слое почек вначале нужно сделать ванну. Когда боль уменьшится, [трен] размякнет, [самочувствие] улучшится, пустить кровь из *byin [gzzhug]* и *long [rtsa]*. Если нет улучшения, сделать ванну из *bya bra* (голубинового помета) и *ha bo*, чтобы вытянуть гной, и «обрубить хвост» прижиганием. Если гной не вытягивается, то нужно вычищать жар и лечить иглами.

མ་ལྷའི་ཟས་སྐྱོན་སྟེན་སྐྱོན་དོ་སྐྱོན་ལ། གསར་པའི་དུས་ན་དོ་ཡིས་མཉེ་བར་བྱ། རྒྱུ་ཚུ་ལ་ལ་ལུད་དང་ཨ་བ་མོ། བི་བི་ལིང་དང་དོང་ག་ཆ་རེ་བསྐྱེད། ཨ་ཏུ་ཀུན་མཉམ་བྱེ་མ་མེ་དང་འདྲ། མ་ལུ་བད་རྒྱུང་གང་སྐྱོན་འཛོམས་པར་བྱེད། བི་ཤ་ཨ་ཏུ་བཅུ་འགྱུར་པོ་འགོན་བདུན། རྩུ་གང་གུར་ཀུམ་ཚ་བ་རྣམ་པ་ལ། ཚུ་སྐྱ་ལྷ་དང་རྒྱ་ཚུ་བྱི་ཡལ། ཐལ་སྐྱོན་ཞོ་གསུམ་དྲི་རྒྱས་འདམ་བཏགས་བྱ། རིལ་བུ་བྱས་བསྟེན་རྒྱུ་ཚུ་སུམ་ཐང་བཏང་། རྩོ་ཡང་ཐལ་བར་འགྱུར་གྱིད་སྐྱོན་ཅི་སྟོས། ཚུ་བསྐྱེགས་ཟེ་ཚུ་གོ་ཐལ་སྦྱོར་བ་ཡང་། མན་ངག་ལུན་ན་སྐྱོན་བཤེག་སྐྱོན་མཚོག་ཡིན། ཞིག་པའི་སྐྱོན་རོ་གཙོད་བྱེད་བཤལ་བྱས་ལ། མ་ཞིག་ལྷུར་མའི་རྗེས་ལ་སྦྱར་ཡང་བྱུང་། །

For the treatment of phytobezoar, *lhen skran*, and calculi attributable to indigestion, at the initial stage of this disorders, knead a mass with a stone. Prepare a medicinal powder from *rgyam tshwa*, *la la phud*, *a dza mo*, with addition of *pi pi ling* and *dong gra* – each in a successively increasing quantity – and *a ru ra* at an amount equal to the total quantity. This compound is endowed with fire-like effects and eliminates *ma zhu* and cold-natured *skran* caused by *bad kan* and *rlung*. Administer pills prepared by kneading *bi sha*, *a ru ra* at tenfold the quantity of *bi sha*, seven “male” cowries, *cu gang*, *gur kum*, *tsha ba nam pa Inga* (the five hot medicines), *tshwa sna Inga* (the five types of salts), *rgya tshwa*, *pri yang ku*, and three *sho* of the sharp ash compound with urine, and then *rGyam tshwa sum thang* compound. As these compounds can even break stones into dust particles, they can dissolve *skran* with no trace of doubt. A compound prepared from *tshwa* (burnt salt), *ze tshwa*, and *go thal* (ashes of lammergeier droppings) as per the standart instructions is the best medicine to disintegrate *skran*. If *skran* has dissolved, evacuate the remnants with purgation, and if not, apply *thur ma* (a surgical instrument) and perform purgation again.

На ранней стадии пищевой зетрен (*zas skran*), лхентрен (*lhen skran*) и камни дотрен (*rdo skran*) следует разминать камнями. Подобный огню состав из *rgyam tshwa*, *la la phud*, *a za mo*, *pi pi ling*, *dong gra* в постепенно увеличивающийся дозировке с добавлением *a ru ra* в дозе, равной общему [весу] разрушит мажува (*ma zhu*) трен холода из-за бекен и лунг. Прибегают к пилюлям, замешанным на моче из *bi Sha*, десятикратного количества *a ru ra*, семи штук *pho 'gron* («мужских» раковин каури), *cu gang*, *gur gum*, *tsha ba nam pa Inga* (пяти жгучих), *tshwa sna Inga* (пяти разных солей), *rgya tshwa*, *pri yang ku*, трёх шо зольных лекарств, запивать отваром *rgyam tshwa gsum thang*. Оно не то, что опухоли трен — камни разбивает в пыль. Или же состав из *tshwa bsregs* (сожжённых солей), *ze tshwa* и *go thal*, при соответствующих наставлениях - наилучшее лекарство для разрушения опухолей трен. Остатки разрушившегося трен вычищают слабительными. Если не разрушается, [поставить] иглы и снова вычищать.

སྣོད་ཀྱི་མཁྲིས་སྐྱེན་ཚེ་སྣོན་ལས་ནད་ཡིན། །འོན་ཀྱང་གསར་དུས་བྱམས་པས་འབད་དེ་གསོ། །མི་དང་ཕག་བྱུན་རུས་
ལྷན་བསྐྱེད་ཐལ་བ། །ཚ་ལ་དོམ་མཁྲིས་ཀ་ར་བི་བི་ལེང་། །སེ་འབྱུ་ལྷ་དང་ནད་རུབ་ལྷག་པ་སྤྱད། །ཁྱེ་སྣོལ་འཕུལ་བས་
སྐྱེན་དེ་འཇུ་ཞིང་སྐྱེམ། །གཏར་དྲངས་རྗེས་ལ་ཚུ་བྱམས་སྣོད་ཀྱིས་བཅོས། །

Even though gallstone is considered attributable to past karmic actions, treat the disorder diligently and with loving kindness at the initial stage. Prepare a compound by adding *tsha la*, *dom mkhris* (bear bile), *ka ra* (white sugar) and *pi pi ling* to ashes obtained by burning *mi* and *phag* (pig) excrement in an airtight container. Administer this compound with boiled water in the morning and *Se 'bru Inga pa* compound with boiled water in the evening, or vice versa. This helps to dissolve and dry *skran*. Drain out the disorder with venesection, and then, treat it with a natural hot spring bath and purgation.

Тритрен (*mkhris skran*) желчного пузыря – это болезнь кармы прошлой жизни. Хотя пока он свежий его можно вылечить, действуя сочувственно и настойчиво. [Состав из] усиленных обжигом тхалва *mi brun* и *phag brun*, *tsha la*, *dom mkhris*, сахар и *pi pi ling*, чередуют спиной к спине с *se 'bru Inga pa* по утрам и вечерам, запивать кипятком. Это расплавит и высушит трен. [Болезнь] выводят кровопусканием, а потом лечат ваннами и очищением.

ཐུ་མའི་མཐིས་སྐྱེན་ཚ་ལ་དོམ་མཐིས་དང་། རྩོང་ལེན་ཀར་སྐྱར་བྱུ་མཐན་དུགས་ཀྱིས་བདུག འདྲིའི་མན་ངག་
བཤལ་(དུར་བྱིད་ཚ་ལ་དོམ་མཐིས་རྩོང་ལེན་)གྱིས་ཁོང་ནས་དབྱུང་། །ཡང་ན་ཉིག་ཏུ་བརྒྱུད་ཀྱིས་བདུལ་རྩིས་སྐྱུང་། །

For the treatment of intestinal bile stones, administer a compound prepared from *tsha la*, *dom mkhris* (bear bile), *hong len*, and *ka ra* (white sugar), and use a *Zhu mkhan* compress. Therafter, expel the stone with purgation made from *dur byed*, *thsha la*, *dom mkhris* (bear bile) and *hong len* as per the standard instructions. Or administer *Tig ta brgyad pa* compound to dissolve and evacuate the stones.

При желчном тритрен (*mkhris skran*) тонкой кишки готовят состав из *tsha la*, *dom mkhris*, *hong len* с сахаром, ставят компресс из *zhu mkhan*. Затем очистить внутренности слабительным (из *dur byid*, *tsha la*, *dom mkhris* и *hong len*) согласно устным наставлениям. Либо подчинить его с помощью *tig ta brgyad pa*, затем вычистить.

ཕོ་བ་ལོང་དུ་སྐྱུག་པོའི་བྲག་སྐྱོན་ཆགས། །སྟར་བུ་མ་རུ་འུ་སུ་རྒྱུ་ཚུ་བཞི། །བྱར་དཀར་སྐྱར་བ་རྒྱ་སྐོལ་འཕུལ་ལ་
 བཏང་། །རྒྱ་བ་ཉ་པོ་ཚུ་བཏང་དུགས་ཀྱིས་བདུག། །དོམ་མཁྲིས་ཉོང་ལེན་དུར་བྱིད་ཚུ་ལས་སྦྱང་། །ཡང་ན་ཚུ་བསྐྱེགས་སེ་
 འབྲུ་ལྔ་པ་གཉིས། །རྟག་སྦྱང་ཞིག་ནས་དྲག་པོའི་བཤལ་གྱིས་སྦྱངས། །བྱངས་ངན་འཇམ་རྩེ་ནི་ཅ་ཉ་སྐྱེལ་དང་། །

For the treatment of hematoma in the stomach and large intestine resulting from *bad kan smug po*, administer a compound prepared from *star bu*, *ma nu*, *'u su*, *rGyam tshwa bzhi pa* compound, *bur dkar* with boiled water. Use compresses of *chu ba* and *ha bo* sprinkled with salt. Evacuate the disorder with a compound prepared from *dom mkhris* (bear bile), *hong len*, *dur byid* and *tsha la*. Or administer *Tshwa bsregs* compound and *Se 'bru Inga pa* compound alternatively. When *skran* dissolves, evacuate it with a strong purgative compound. In patients with a weak body, perform mild enema and strong enema alternately.

При возникновении в желудке и толстой кишке кровяных траггрен из-за мугпо (*smug po'i khrag skran*) назначают четырёхкомпонентный состав из *star bu*, *ma nu*, *'u su*, *rgyam tshwa*, смешанных с белым бурам, запивать кипяченой водой. Ставят компресс из листьев *chu ba* и *ha bo* с добавлением соли. Проводят очищение [составом] из *dom mkhris*, *hong len*, *dur byid* и *tsha la*. Либо, чередуя спиной к спине *tshwa bsregs sbyor ba* и *se 'bru Inga pa*, разрушают, а затем вычищают сильным слабительным (*drag po'i bshal*). Истощённым [пациентам] выводят, сочетая клизмы джамци и нируха.

རྩུང་གི་སྦྱང་སྐྱོན་སྐྱོག་སྦྱུང་སྐྱེན་མར་དང་། །བྱར་མ་སྐྱར་བ་བཟའ་ཞིང་འཇམ་རྩེ་བཏང་། །དེ་འོག་ཤིང་ཀུན་སེ་འབྲུ་ཚུ་
 བ་ལྔ། །མ་རུ་རྒྱུ་ཚུ་ཅཔས་ཅུ་ཁ་ཅུ་ཚུ། །བྱི་ར་གོ་སྟོད་འུ་སུ་ལ་ལ་ཕུད། །སུག་སྐྱེལ་སྟར་བུ་ཤུ་དག་བྱར་པ་དཀར། །བྱལ་
 ཉོག་བྱེ་ཅུག་ཞོ་དང་མར་ལ་བཅོ། །དོན་མོར་བསྐྱེན་རྩེས་མེ་ཡིས་འཇོམས་པ་ཡིན། །སྐྱོག་སྦྱུང་བཞི་རྒྱ་བོ་བརྒྱད་འབྲུར་
 བསྐོལ། །རྒྱ་བསྐྱེལ་འོ་མ་ལས་འཕུངས་རྩུང་སྐྱོན་འཇོམས། །རྩུང་རིམས་བི་ཤ་ཙེ་སོགས་རྩུང་ཀུན་སེལ། །ཤིང་ཀུན་ཤུ་དག་
 ཅུ་ཉ་ཁ་ཅུ་ཚུ། །དོང་ག་ཨ་ཅུ་མ་རུ་ལ་ལ་ཕུད། །དར་དུར་བྱིད་བྱེ་མས་རྩུང་སྐྱོན་སྦྱོང་། །

For the treatment of *rlung gi lheng skran*, administer *sGog skya'i sman mar* (medicinal butter) mixed with *bu ram* (jaggery) and perform a mild enema. Thereafter, prepare a compound by boiling the following ingredients in curd and then in butter: *shing kun*, *se 'bru*, *tshwa ba Inga* (five hot medicines), *ma nu*, *rgyam tshwa*, *tsabs ru tshwa*, *kha ru*

tshwa, zi ra, go snyod, 'u su, la la phud, sug smel, star bu, shu dag, zur pa dkar, bul tog, bye rug. Administer it warm, and thereafter, apply moxibustion to eliminate the disorder. Boil four *srang* of *sgog skya* in water at eight times the quantity of *sgog skya* and subsequently, boil it in milk. This pacifies *rlung skran* and all types of *rlung* disorders, such as *rlung rims* disease and *bi sha tse*. A medicinal powder prepared from *shing kun, shu dag, ru rta, kha ru tshwa, dong gra, a ru ra, ma nu, la la phud, danda* and *dur byid* helps to evacuate *rlung skran*.

При лхингтрэн (*lhing skran*) от лунг следует принимать лечебное масло из чеснока (*sgog skya'i sman mar*), смешанное с бурам, и ставить клизму джамци. Далее вскипятить в масле и йогурте состав из *shing kun, se 'bru, tshwa ba Inga* (пять жгучих), *ma nu, rgyam tshwa, tsabs ru tshwa, kha ru tshwa, zi ra, go snyod, 'u su, la la phud, sug smel, star bu, shu dag, zur pa dkar, bul tog, byi rug*, принимать в тёплом виде, а затем подавить его прижиганием. Вскипятить четыре санг чеснока в восьмикратном количестве воды, когда вода выкипит, долить молоко. [Такое средство] разрушает все нарушения лунг, такие как опухоль трен от лунг (*rlung skran*), лунг-рим (*rlung rims*), бищаце (*bi sha tse*) и так далее. Порошок из *shing kun, shu dag, ru rta, kha ru tshwa, dong gra, a ru [ra], ma nu, la la phud, danda, dur byid* вычищает трен от лунг.

མིན་སྐྱེན་རྒྱ་ཚུ་དྲོང་གྲ་བྱི་ཉང་ག། །སྤར་ཐལ་བུ་རམ་རིལ་བུས་ནང་ནས་བཤེག། །རྩ་སྦངས་སྤར་མོ་སྐོག་སྐྱ་སྐྱ་དུགས་²་
བདུག། །ཞིག་དཀའ་སྐོག་སྐྱའི་སྐྱེན་མར་མིན་སྐྱེན་ལྷན། །བཟའ་ཞིང་འཇམ་ཚེ་བཏང་བྱ་ཞིག་ན་འཚོ། །

For the treatment of *srin skran*, administer pills prepared from *rgya tshwa, dong gra, byi tang ga, phur thal*, with *bu ram* (jaggery) to disperse *srin skran* and use compresses made from horse droppings, *phur mo[ng]*, *sgog skya*, and *spru ma*. If this treatment fails to help, administer *sGog skya'i sman mar* (medicinal butter) with addition of *srin* medicines and perform a mild enema. Dispersion of the disorder indicates survival.

Паразитарные синтрэн (*srin skran*) разрушаются изнутри пилюлями из *rgyam tshwa, dong gra, byi tang ka* и *phur thal* на бурам. Наружно применять подогретые компрессы из конского навоза, *phur mo*, чеснока и *spru [ma]*. Если разрушаются с

² прим. пер. опечатка. Должно быть སྐྱ་དུགས་

трудом, то принимать лечебное масло из чеснока (*sgog skya'i sman mar*) с добавлением лекарства от синбу (*srin sman*) внутрь или назначать в виде джамци. [Трен] разрушится и [пациент] выздоровеет.

མངལ་སྐྱོན་བྱ་བ་བྱི་བྱུན་པ་ཡག་ཟ། །ནད་མ་སྐྱང་སྐྱུར་བསོམ་ལ་མང་དུ་བདུག། །ཟ་བྱེད་ཐུན་གསུམ་རིལ་བྱས་སྐྱོན་
བཞིག་ལ། །ཕྱི་ནང་ལྷུས་གཤེར་སྐྱོར་བས་ལྷག་རོ་གདོན། །ལྷག་རྟག་ཤེ་རུལ་ཤ་སྐྱོ་ཐོན་ན་འཚོ། །ལྷ་བ་ཉིལ་བསྐོལ་ལུ་བ་ཚ་
བ་གསུམ། །བྱ་རམ་མར་བཏབ་མངལ་སྐྱོན་གསར་པ་འཇིག། །ཐང་ཤིང་རྩ་བ་པི་པི་ལིང་གི་ཟ། །ཀ་རུ་དང་པི་པི་ལིང་གི་
ཕྱ། །ཉིལ་བསྐོལ་ལྡེ་གུས་མངལ་སྐྱོན་འཇོམས་བར་བྱེད། །ཞིག་ནས་ལྷག་འཇོག་མི་བཅད་ལྷུས་བྱུངས་བསྐྱུང་། །རྗེས་ལ་རྩ་
བ་ལྷ་ཡི་སྐྱོན་མར་སྐྱུར། །ཟས་སྐོམ་སྐྱོད་ལམ་ཤིན་དུ་རྩོ་བས་བཅོས། །

For the treatment of uterine hematoma, use compresses made from heated droppings of pigeons and rat, *pa yag* roots and *nad ma* mixed with spent grain. Administer *Za byed thun gsum* pill compound to disintegrate haematoma, and perform external and internal cleansing therapies to expel blood remnants. Discharge of blood, pus and putrid, thick necrotic tissues indicates survival. Administration of a compound prepared by boiling *Ica ba* in sesame oil, with the addition to *tsha ba gsum* (three hot medicines), *bu ram* (jaggery) and butter, dissolves new on-set uterine hematoma. Administration of *Ide gu* (medicinal paste) prepared by boiling the powder of *thang shing*, *pi pi ling* roots, *ka ranyadza* and pi pi ling in sesame oil disintegrates uterine hematoma. When *skran* dissolves and exudes blood, do not stop the bleeding; instead, protect the patient's body strength. Thereafter, treat the condition with a medicinal butter compound prepared from *rtsa ba Inga* (five roots), and a very warm nature's diet and lifestyle.

При трен матки (*mngal skran*) нужно многократно ставить компрессы из нагретых *bya bra*, *byi brun*, *pa yag rtsa*, *nad ma*, смешанных с бардой. Затем разрушить трен пилюлями *za byed thun gsum ril bu* и вывести остатки крови внешними и внутренними промывающе-увлажняющими составами (*khros gsher gyi sbyor ba*). Когда отойдут гной и кровь, [похожие] на кашицу и сгнившее мясо, [пациентка] поправится. Вскипятив *Ica ba* в кунжутном [масле] с добавив к этой жидкости *tsha ba gsum* (три жгучих), бурам и масло, [такое средство] разрушает свежие трен матки. Порошок из *thang shing rtsa ba*, *pi pi ling gi rtsa*, *ka ranydza* и *pi pi ling* сваренный в кунжутном масле до состояния пасты-дегу разрушает трен матки. Кровотечение от их разрушения не нужно останавливать, но нужно защищать

ткани тела. В конце приготовить лечебное масло пяти корней (*rtsa ba lnga yi sman mar*), придерживаться очень тёплых пищи, питания и образа жизни.

སྒང་པའི་སྐྱེན་ལ་ཟེ་ཚུ་ཞོ་བཞི་དང་། རྒྱ་ཚུ་ཞོ་གཉིས་སྒྲིག་སྒྲིན་ཚ་བ་གསུམ། །ལྷམ་པ་བུ་རམ་སྐྱུར་ལ་ཚང་གིས་
དབུལ། །རྗེ་ཞིག་ནས་ཚུ་ལམ་འབྱུང་བར་ངེས། །

For the treatment of urinary bladder calculi, administer a compound prepared from four *zho* of *ze tshwa*, two *zho* of *rgya tshwa*, *sdig srin*, *tsha ba gsum* (three hot medicines), *lcam pa*, *bu ram* with *chang*. This ascertains disintegration and expulsion of the stones through urinary passage.

При опухоли трен мочевого пузыря готовят состав из четырёх жо *ze tshwa*, двух жо *rgya tshwa*, *sdig srin*, *tsha ba gsum* (три жгучих), *lcam pa* и бурам —запивать чангом. От этого наверняка разрушившийся камешек выйдет по мочевыводящим путям.

མདོར་བསྐྱུས་རྒྱང་སྐྱེན་སྐྱུམ་འཚོས་བཏང་བར་བྱ། །མཁྲིས་སྐྱེན་སྐྱུང་ཞིང་ཁག་སྐྱེན་གཏར་གྱིས་དང་། །ཚ་སྐྱེན་ནག་ཏུ་
འགྲུགས་ཤིང་ཚུ་ལུམས་ཤིས། །རྗེ་སྐྱེན་ལུར་མ་སྒྲིན་སྐྱེན་སྐྱེན་གྱིས་བཤེག། །ཚུ་སྐྱེན་ནག་སྐྱེན་གསང་དུ་དབྱུང་བར་
བྱ། །ནང་སྐྱེན་སྐྱེན་ལ་བར་སྐྱེན་ལུར་མས་བཤེག། །བྱི་སྐྱེན་བུམ་པར་དྲངས་ལ་དམར་འབྲིན་བྱ། །དེ་ལྟར་ཤེས་ན་འཚོ་བྱིང་
མཁས་པ་ཡིན། །ཞེས་གསུངས་སོ། །

In summary, treat *rlung skran* with oil therapies, gallstones with purgation, hematoma with venesection, embolism with suppuration followed by a natural hot spring bath, and calculi with application of *thur mas* (a surgical instrument). Disintegrate *lhen skran* with medicine, and drain cysts and abscesses through specific points. Treat internal *skran* with medicines, disintegrate intermediately-located *skran* by applying *thur ma* (surgical instrument), and use cupping therapy to draw out *skran* and remove it with a lancet. One, who knows these therapeutic techniques is an expert physician.” Thus it was said

7.2.2 В общем, при трен от лунг (*rlung skran*) следует назначать промасливание (*snun 'chos*); желчные тритрен (*mkhris skran*) выводить очищением, кровяные трагтрен (*khrag skran*) - кровопусканием. Сосудистые цатрен (*rtsa skran*) вытягивать с гноем, полезны ванны. Камни дотрен (*rdo skran*) разрушать иглами, а

лхентрен (*lhen skran*) — лекарствами; жидкостные чхутрен (*chu skran*) и гнойные нагтрэн (*rnag skran*) нужно выпускать через [проколы] тайных [мест]. Внутренние трэн разрушают лекарствами; средние — иглами; внешние трэн — вытягивают банками и удаляют [хирургически]. Тот, кто это умеет – настоящий эксперт в целительстве!» Так сказано.

བདུན་ཚེ་སྒྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་གཙོང་ཆེན་སྐྱེན་ནད་བཅོས་པའི་ལེན་སྟེ་བདུན་
པའོ།།

This is the seventh chapter, the “Treatment of *skran*”, which falls under the category of chronic metabolic disorders, from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это седьмая глава «Лечение тяжёлых хронических болезней опухолей трэн (*skran*)» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова